

Wstęp

Drugi tom *Studia Musicologica Calisiensia* jest dedykowany emerytowanemu profesorowi uczelni polskich i zagranicznych, Beniaminowi Voglowi, z okazji 75. rocznicy urodzin. Ten wybitny instrumentolog, wywodzący się z ośrodka uniwersyteckiej muzykologii warszawskiej (na Uniwersytecie Warszawskim uzyskał magisterium, doktorat i habilitację), zasługuje niewątpliwie na tego typu wyróżnienie i upamiętnienie. Profesor Vogel nadal jest bardzo aktywny naukowo, współpracuje z różnymi placówkami naukowymi i muzealnymi, wciąż publikuje, wygłasza referaty na konferencjach, wykłady otwarte itp. Pierwsza część niniejszych *Studiów* została więc w całości poświęcona ich protagoniście. Mamy tu *Tabula Gratulatoria*, biografię Jubilata nakreśloną w oryginalny sposób przez niego samego, szczegółową bibliografię, wykaz licznych konferencji naukowych, w których brał czynny udział, a także recenzji dysertacji doktorskich i habilitacyjnych. Nie jest to jednak typowa *Księga pamiątkowa*, lecz forma zeszytu naukowego poszerzonego o ten specyficzny, okolicznościowy aspekt. I stąd zamieszczone w tomie również prace samego Profesora. Znajduje się w nim także bibliografia wieloletniego współpracownika i przyjaciela Jubilata – Jerzego Gołosa (1931-2019), w opracowaniu Ewy Damentki i Beniamina Vogla. Jest ona obszerną dokumentacją wszechstronnej działalności zmarłego w zeszłym roku znakomitego muzykologa, instrumentologa, polonisty i rusycysty. Wśród jego licznych publikacji poczesne miejsce zajmują opracowania związane z budownictwem organów na ziemiach polskich oraz muzyką organową.

W drugiej części tomu przedstawione zostały natomiast prace Akademików zaproszonych do współudziału w tworzeniu tej pamiątkowej publikacji, wśród nich – byłych studentów Profesora Vogla. Zaprezentowali oni wyniki swoich badań prowadzonych w obrębie muzykologii historycznej i systematycznej w różnorodnych jej aspektach, oraz historii budownictwa instrumentów muzycznych – jest to więc tematyczny tom *Studiów*, któremu nadano podtytuł *Muzykolog wobec instrumentu muzycznego*. Uzupełnieniem problematyki instrumentologicznej są artykuły korespondujące z tą tematyką bądź z sylwetką Jubilata.

Bogusław Rottermund (*Fortepiany Beethovena*), po swoich austriackich peregrynacjach związanych z zachowanymi instrumentami klawiszowymi, przy

których komponowali i na których grywali klasycy wiedeńscy, opisuje specyfikę tamtejszego budownictwa fortepianów na przełomie XVIII i XIX wieku. Autor naświetla drogi ich rozwoju, porównuje z fortepianami szkoły paryskiej i angielskiej, analizuje, na ile ich walory i charakterystyka brzmienia mogły mieć wpływ na artystyczny oraz dźwiękowy kształt twórczości Beethovena, zwłaszcza sonat.

Joanna Gul w artykule *Instrumenty muzyczne prezentowane na wrocławskich wystawach rzemieślniczo-przemysłowych w latach 1838-1850* porusza zagadnienia integralnie wiążące się z wytwórczością instrumentów. Ich budowniczy regularnie prezentowali swoje wyroby na tego typu imprezach handlowych, w tym przypadku we Wrocławiu końca pierwszej połowy XIX wieku.

Obszerna praca Beniamina Vogla, „bohatera” niniejszego tomu, będąca słownikiem biograficznym budowniczych instrumentów dętych na ziemiach polskich, historycznych i obecnych, oraz Polaków działających za granicą, wkracza na obszar niemalże dziewiczy. Przynosi bowiem wiele zupełnie nowego materiału faktograficznego, dotyczącego najmniej zbadanego wycinka historii instrumentarstwa muzycznego, jakim jest budownictwo aerofonów. Gruntowne przebadanie dotychczas nieznanych bądź dotąd niewykorzystanych źródeł było podstawą dla solidnego opracowania tego tematu. Beniamin Vogel przetłumaczył także francuski tekst źródłowy z 1834 roku autorstwa Pierre’a Érarda, traktujący o rozwoju konstrukcji mechanizmu fortepianów jednej ze znaczących firm produkujących chordofony klawiszowe w pierwszej połowie XIX wieku. Interesujący jest przy tym materiał ilustracyjny, który przedstawiamy w oryginalnej postaci.

Podobnie jak w tomie I *Studiów* i tym razem nie mogło zabraknąć wątków kaliskich lub związanych z ziemią kaliską. Krzysztof Rottermund zajął się kaliskimi ewangelikami, wśród których było sporo muzyków, a przede wszystkim budowniczych instrumentów muzycznych, głównie fortepianów i pianin. W niedalekim od Kalisza Szczypiornie (dzisiaj osiedle Kalisza) urodził się Roman Statkowski, którego utwory fortepianowe *Six pièces* op. 16 analizuje Katarzyna Szcześniak. Autorka badała ich immanentną spójność, zbudowaną na bazie, wydawać by się mogło, swoistej formy cyklicznej, uwarunkowanej materiałem poszczególnych ogniw. Uszeregowanie poszczególnych utworów nie wskazuje jednak na istnienie jakiejś wyraźnej zasady porządkującej, co przemawia za potraktowaniem *Six Pièces* op. 16 raczej jako zbioru niż cyklu miniatur fortepianowych, skonkludowała K. Szcześniak. Kompozycje tego nadal mało znanego twórcy późnego romantyzmu zasługują niewątpliwie na większą uwagę nie tylko muzykologów i teoretyków, ale przede wszystkim wykonawców.

Autorem bogato ilustrowanego artykułu związanego z filatelistyką w etnomuzykologii jest Piotr Dahlig (*Instrumenty muzyczne na znaczkach pocztowych. Przykład dud*). Okazuje się, że tylko jeden, wybrany instrument ludowy doczekał

się aż tak wielu utrwałen ikonograficznych w postaci pocztowych znaczków, emitowanych w szeregu krajów świata.

Rodzimiymi instrumentami ludowymi, a ściślej ich nazewnictwem, zajął się szerzej Zbigniew Jerzy Przerembski w artykule *Wariantywność nazewnictwa ludowych instrumentów muzycznych w Polsce*. Przedstawiona w nim terminologia stanowi wybór określeń używanych w ludowej kulturze głównie w XX wieku, z nielicznymi nawiązaniem do czasów dawniejszych i najnowszych. Wzbogaca ją odnoszące się do instrumentów i narzędzi muzycznych słownictwo występujące w ludowej literaturze, czego przykłady znajdziemy w dziełach Oskara Kolberga.

Tradycyjna gra skrzypcowa, jej przydatność i atrakcyjność w kulturze ludowej polskiej wsi, o czym wspominał już Oskar Kolberg, to interesujący fenomen, którego różnorodne aspekty rozważa Ewa Dahlig-Turek (*Tradycyjna gra skrzypcowa. Kreatywność w gorsecie norm i ograniczeń*).

Zmarły niedawno temu Jerzy Michalak z Gdańska był niestrudżonym i wytrawnym badaczem kultury muzycznej swojego ukochanego miasta. Ostatnią jego pracą okazała się rozprawa dotycząca spektakli teatralnych oraz okolicznościowych imprez muzycznych związanych z pobytem w Gdańsku w 1646 roku Ludwika Marii Gonzagi. Wywodząca się również z gdańskiego środowiska muzycznego i muzykologicznego Danuta Popinigris przedstawia z kolei kompozycje z partiami „bombardo” i „bombardo grosso”, zachowane w zbiorach Biblioteki Gdańskiej, należącej do tamtejszego oddziału Polskiej Akademii Nauk. Artykuł ten koresponduje niejako z problematyką zarysowaną przez Jerzego Michalaka. Obejmuje bowiem ten sam mniej więcej okres czasowy w dziejach grodu nad Motławą.

Halina Goldberg (*Instrumentalna muzyka ilustracyjna w XIX-wiecznej Polsce. Kontekst, gatunek muzyczny i praktyka wykonawcza*) rozpoczyna swój artykuł cytatem fragmentu słynnego *Koncertu nad koncertami* Jankiela z poematu epickiego Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz*. Wprowadzenie to można uznać za osnowę i swoiście rozbudowane motto do problematyki poruszanej przez autorkę. Dla Haliny Goldberg jest to zarazem „serce polskiej tradycji instrumentalnej muzyki ilustracyjnej”, stanowiące także inspirację dla szeregu kompozytorów, starających się poezję Wieszcza „przełożyć na muzykę”.

Epistolografią z wątkami muzycznymi na tle spraw rodzinnych, życia codziennego, a nawet mody, zajmuje się Renata Suchowiejko, analizując listy rodzeństwa Wołowskich do ich rodziców. Z owej trójki postacią najbardziej znaną i dla nas interesującą była Maria z Wołowskich Szymanowska (*Między słowami – o życiu codziennym, modzie i sprawach rodzinnych. Listy Marii Szymanowskiej, Kazimierzy Wołowskiej i Stanisława Wołowskiego do rodziców*).

Tekstem nieco odbiegającym pod względem metodologicznym od pozostałych prac jest recenzja książki Renaty Suchowiejko *Henryk Wieniawski – wirtuoz w świetle XIX-wiecznej prasy* (Poznań 2011), którą zamieszcza Rafał Ciesielski.

Prezentowane artykuły (przedstawione w kolejności alfabetycznej nazwisk autorów), napisane (z dwoma wyjątkami) przez muzykologów i teoretyków muzyki, charakteryzuje różnorodne podejście ich autorów do dyskursu naukowego, ukazują również indywidualne założenia metodologiczne w podjętej problematyce badawczej. Redaktor naukowy wyraża nadzieję, że niniejszy obszerny tom, prezentujący wyniki pracy badaczy z różnych ośrodków akademickich kraju i zagranicy (Niemcy, Szwecja, USA), znajdzie należyte uznanie i zainteresowanie polskiego środowiska muzykologicznego.

Krzysztof Rottermund
Berlin, grudzień 2020